

Levelek Olgának

138. levél

Kedves Olga!

1982. július 25.

Öt évvel ezelőtt elkövettem valamit, aminek sok szempontból kulcsszerepe volt további életemben. A dolog merőben ártatlanul kezdődött: ekkor voltam először vizsgálati fogságban, s egyik este, kihallgatás után, írtam egy kérvényt az államügyésznek, hogy bocsássonak szabadon. Vizsgálati fogságban ülő rabok gyakran írnak efféle kérvényeket, s én is inkább rutincselekménynek, jelentéktelen és mindenekeelőtt autohigiénés lépésnek tartottam a dolgot: természetesen tudtam, hogy elbocsátásom vagy fogvatartásom kérdését egészen más szempontok döntenek el, s nem az, hogy megírom-e vagy nem írom meg a megfelelő kérvényt. Mindazonáltal a vizsgálat egy helyben topogott, s én jónak láttam ezt kihasználni és hallatni a hangomat. A kérvény megfogalmazását akkor nagyon taktikusnak és dörzsöltnek találtam: nem mondtam benne semmi olyat, amit ne gondolnék őszintén és ami nem volna igaz, csak éppen „átsiklottam” azon, hogy az igazság nemcsak az, amit mondunk, hanem az is, hogy ki, kinek, miért, hogyan és milyen körülmények közt beszél. Hála ennek az apró „átsiklásnak” (pontosabban: kis önbecsapásnak) mindaz, ami mondtam, — mintegy véletlenül — veszélyesen megközelítette azt, amit a címzett hallani akart. Közben a legnagyobb képtelenség az egészben az volt, hogy indítékom — legalábbis tudatos és bevallott indítékom — ehhez a manőverhez nem a remény volt, hogy kérvényem eredménnyel jár, hanem csak valamiféle professzionálisan intellektuális és kicsit perverz öröm a saját — én mindenesetre így gondoltam — „becsületes furfangosságom” fölött. (A rend kedvéért hozzáteszem, hogy amikor évek múlva elolvastam irományomat, furfangosságom becsületességétől égnék állt a hajam.) A kérvényt másnap elküldtem, s mert senki sem reagált rá, fogvatartásomat pedig újra és újra meghosszabbították, úgy gondoltam, levelem ott végezte, ahol a hasonló kérelmek végezni szokták, s többé-kevésbé megfeledeztem róla. Aztán egy napon becsapott a mennykő: közölték velem, hogy feltehetően szabadon bocsátanak, minek során kérvényemet „politikailag felhasználják”. Természetesen azonnal tudtam, mit jelent ez: 1. hogy kérvényem megfelelő „átköltésével”, „kiegészítésével” és széles körű publikálásával majd azt a benyomást keltik, hogy nem álltam a sarat, hogy engedtem a nyomásnak és visszavontam elveimet, nézeteimet és egész eddigi tevékenységemet, hogy tehát elárultam az ügyemet, mégpedig csakis abból a neveléses okból, hogy kijussak a börtönből; 2. hogy ezen a benyomáson semmiféle cáfolattal vagy helyreigazítással változtatni nem tudok, mert azt az alapvető tény, hogy valami „ellentétet” írtam, nem tagadhatom le, és mindaz, amit a dologhoz hozzátehetek, joggal csak csúrés-csavarásnak tűnik; 3. hogy a közelgő katasztrófa visszafordíthatatlan; 4. hogy a folt, ami rajtam és mindazon, aminek részese voltam, ezáltal esett, évekig üldözni fog, mérhetetlen lelki szenvedések okozója lesz, feltehetően néhány évnyi börtönnel igyekszem majd lemosni magamról, (ez megtörtént), de még ezzel sem teszem láthatatlanná; 5. hogy mindezt csakis és kizárólag magamnak köszönhetem; senki sem kényszerített ilyesmire, senki sem kecségtetett semmivel, valójában még csak dilemmában sem voltam, s csak azért, mert egy pillanatra megbocsáthatatlan módon elvesztettem erkölcsi éberségemet, fegyvert adtam — önként és merőben feleslegesen — a másik fél kezébe, mely lényegében égből pottyant ajándék volt számára.

Kétségbeesett kísérletek rövid időszaka következett, hogy visszafordítsam a visszafordíthatatlant — aztán megtörtént a dolog, és rossz sejtelmeim minden elképzelést felülmúlva beteljesedtek: megszágyenülten kiléptem a börtönből, s ott álltam szemtől szemben a világgal, amit egyetlen, fölöttébb jogos szemrehányásként érzékelttem. Senki sem tudja, mit éltem át életem e legsötétebb korszakában (Te talán valamelyest sejtjed); a csendes kétségbeesés, önmarcangolás, gyalázat, belső szegény, a szemrehányások és értetlen kérdések hetei, hónapjai, sőt évei következtek. Volt, amikor a világ elől, mellyel oly kínos vért szembenéztem, a komor magányba vagy a szakadatlan önvádaskodás okozta mazochista gyönyörbe menekültem, máskor éppen ellenkezőleg, az ideges tevékenységben kerestem szabadulást ebből a lelki pokolból, azzal akartam túlharsogni, s egyben valamiképp „rehabilitálni” magam. Éreztem, persze, magatartásom görcsösségét, de nem tudtam megszabadulni tőle. Viszonylag a börtönben volt a legjobb: második börtönbüntetésem alatt kicsit kipihentem magam, a harmadik során, mely maig is tart, végre — legalábbis remélem — magamhoz tértem ebből az egészből. És tulajdonképpen csak ma — több mint öt év után — vagyok képes arra, hogy felülemelkedjek ezen az eseten, és kiegyensúlyozottabban szemléljem; ugyanis csak most tudatosul bennem igazán, hogy ez a kérvény — legalábbis az én szempontomból — nemcsak valami érthetetlen lapsus volt, mely rengeteg felesleges szenvedést okozott nekem, hanem mélységesen hasznos és mindenestül megtisztító hatású tapasztalat is, melyért inkább hálásnak kellene lennem a sorsnak, mintsem átkoznom. Ugyanis drasztikusan, de éppen ezért igen eredményesen szembesített önmagammal, megrázta úgyszólván az egész „énemet”, hogy „kirázzon” belőle valamiféle mélyebb bepillantást a bensőmbé, valamiféle komolyabb elfogadását és megértését helyzetemnek, belevetettségeimnek, horizontjaimnak, és hogy lassanként rávezessen egy újfajta és összefüggőbb elmélkedésre az emberi felelősség kérdéséről. Ezért is térek ma vissza erre az esetre: meg akarom kicsit vizsgálni, mi és hogyan világosodott meg bennem — mai szemmel nézve — rajta és általa. Úgy érzem ugyanis, hogy egy ilyen fejezet nélkül elmélkedéseim nem volnának teljesek: miért hallgassanak létük legmélyebb eredetéről, mi máson bizonyítsák állításaikat, mint azon, ami de facto elindította őket?

1. A központi kérdés, amihez újra és újra visszatértem, így hangzott: hogyan történhetett ez meg velem? Hogyan követhettem el ilyen átlátszóan kétes dolgot? Valamiféle ideiglenes elmezavarról volt szó, amit első letartóztatásom különös légköre váltott ki: a viszonylag ügyes kihallgatási módszerek, a védelem nem túl szerencsés (bár eredetileg ésszerű okokra alapozó) stratégiája, az én tolatlisan hamis elképzelésem a helyzetemről, s annak mindenestül téves megítélése? Vagy a kezdő rab merőben szokványos pszichózisáról? Szerepe volt a dologban a védőügyvédem magatartásának, akiről tévesen azt hittem, hogy környezetem álláspontját képviseli? Nem kerekedett-e felül bennem túlságosan néhány — a helyzetemhez, s egyáltalán, a sorsomhoz végképp nem illő — tulajdonságom, mint a nem helyénvaló bizalom, az udvariasság, az ostoba kitartás, amivel ellenfeleim magatartásában a jóindulat nyomait kerestem, a szüntelen kételkedés önmagamban, az igyekvés, hogy mindenkivel szót értsek, a kényszer, hogy szakadatlanul védjem és magyarázzam önmagam, miközben teljesen alkalmatlan voltam arra, hogy személyes kapcsolataimban terhére legyek a környezetemnek? Valami durva gondolati hibáról volt szó, a fiziológiai félelem tudat alatti megnyilvánulásáról, vagy egyszerűen csak számközi hibáról, amit bárki elkövethet (általában anélkül, hogy ilyen messzeható következményei volnának)? Ilyen és ehhez hasonló kérdéseket tettem hát fel magamnak, de bárhogy válaszoltam is meg őket, mindig úgy éreztem, hogy feleleteim furcsamód nem érintik a dolog lényegét, nem kapok általuk semmiféle magyarázatot, nem érek el velük semmiféle viszonylagos belső kiegyensúlyozottságot. Hogy miért volt ez így, azzal már régóta tisztában vagyok, de csak most tudom érthetően megfogalmazni: nem az volt a hiba, hogy rossz válaszokat adtam volna kérdéseimre, vagy rosszul érté-

keltem volna a különféle (egyébként egymást kölcsönösen feltételező és kiegészítő) tényezők jelentőségét. A hiba másutt volt: magában a kérdés módjában, magában az eredetében, ami nem volt más, mint tudat alatti igyekvés, hogy kudarcom legmélyebb okát valahova „kívülre” lokalizáljam, a valódi „énem” (az „énem énje”) határain túlra, valamiféle „körülmenyek”, „feltételek”, külső tényezők vagy befolyások közé, valamiféle elidegenítő „pszichologizmusba” — e jellegzetesen mai módszerbe, mely arra szolgál, hogy az „okok kategóriájából” kizárjuk a szubjektumot. Igen, ez a kérdezgetés valójában csak a kétségbeesett erőfeszítés megnyilvánulása volt, hogy elrejtsem önmagam elől a kőkemény tény, hogy egyszerűen az én csödémről van szó, az én kudarcomról, tehát pontosan az „énem énjének” a bukásáról, mely tüstént értetlenül áll e kudarc fölött, mely mindenáron megpróbálja valahogy „megmagyarázni”, s ezáltal a kudarc gyökereit észrevétlenül áthelyezni a „nem-énbe”, amivel de facto elhatárolhatja magát és megszabadulhat tőle. Tudathasadásom, melyből — ezt az állapotot tovább mélyítve — a kérdések fakadtak, „énem” e kettéhasadása a kudarcot valló idegenre, elmúltra és felfoghatatlanra, valamint az elevenre és jelenlevőre, igazra és valóban az ényémre, mely az első ént nem érti és elveti (keserűen, mert viselnie kell tetteinek következményeit), „énem” e kettéválása csak be nem vallott kísérlet volt, hogy a csűrös-csavarással kivonjam magam a felelősség alól, s valaki másra hárítsam. E kísérlet rejtett rugóját ma már ismerem: hogy teljes felelősséget vállaljunk saját kudarckunkért, az az „ittléti érdekek” szempontjából hallatlanul nehéz, olykor kifejezetten elviselhetetlen és lehetetlen, és ha az ember azt akarja, hogy többé-kevésbé „normálisan” éljen — azaz (önfenntartási ösztönötől vezérelve) itt-legyen ezen a világon — szinte ellenállhatatlan vágy sarkallja, hogy helyzetén efféle kettéhasadással könnyítsen, mely holmi szerencsétlen „félreértés-sé” változtatja kudarcát: hiszen a jogos szemrehányások valódi címettje nem lehetek én, hanem az a másik, akit tévesen velem azonosítanak. Hogy hova vezetne ez a folyamat, ha az ember beletörődne és nem tudná magát kiszakítani belőle, az nyilvánvaló: az identitás teljes széthullásához. Mert csakis azzal, hogy itt és ma teljes kezeséget vállalkunk a magunk másuttjáért és tegnapijáért, csakis az „énünk” e feltétlen kezeségével, amit önmagáért és mindazért vállal, ami valaha is volt és amit tett, nyeri el az „én” a folytonosságot s egyszersmind az önmagával való azonosságot, csakis és kizárólag így válik egyáltalán valami határozottá, körvonalazottá és körülhatárolttá, aminek kimutatható irányultsága van a környezetéhez, nem mosódik el benne, és nem veti alá magát esetleges áramlatainak. Ha lemondunk az önmagunkért való teljes felelősségről, ha engedünk integritásunkból és szuverenitásunkból, ha nem terjesztjük, nem erősítjük, hanem ellenkezőleg, csökkentjük és gyengítjük „énünk” uralmát tetteink különféle szféráiban (beleértve azokat a tetteket, melyeket például az „öszönöknek” tulajdonítanak — további példa az „énnek” a „nem-énbe” való alibista áthelyezésére), akkor az végeredményben egyvalamit jelent: elfordulunk a létől, lemondunk a tulajdon — eredetével és céljával is — rejtélyes kötődésünkről a lét teljességével és integritásával, megszakítjuk a hozzájuk való irányultságunkat, és elszigetelt, önmagukba zárt, minden kihatástól mentes „ittléti” események, érdekek és célok szilánkjaira hullunk szét, feloldódunk az „ittlében” s ezáltal a „nem-énben”, s ezzel lassanként megfosztjuk magunkat az igazi emberi léttől, azaz a lét teljességében gyökerező léttől, és az emberi egzisztencia hozzá igazodó belső összefüggéseitől, irányától, kihatásától, értelmétől és küldetésétől. Vagyis: szétforgácsolódunk a jelenségek, partikuláris célok, esetlegességek, részletek, hiábavalóságok és összefüggéstelen gondok világában. Látszólag könnyítünk az életünkön — de annak az árán, hogy elveszítjük önmagunkat, elveszítjük elkülönült, de éppen ezért a lét integritását áhító létünk varázslatát; elveszítjük a létben gyökerező és a létre megbízhatóan irányult identitásunkat, tehát a legfontosabbat és egyedülít, ami az „énünket” összetartja, s amitől igazán emberek vagyunk. Mindezt tudni vagy elmondani természetesen nem nehéz; ám valóban egzisztenciálisan megélni korántsem könnyű,

ahogy a magam esetében alkalmam volt igen keményen tapasztalni. Ugyanis a saját kudarcunk tapasztalata — feltéve, hogy sikerül maradéktalanul és kibúvók nélkül megnyitnunk előtte — minden tapasztalatnál hathatósabban döbent rá az embert a felelősségre, amit önmagáért vállalnia kell.

A sikereinkért könnyű kezeskedni. De felelősséget vállalni a kudarcainkért, feltétel nélkül elfogadni, hogy a kudarc valóban a miénk, sehova át nem helyezhető és senkire át nem ruházható, és tevékenyen vállalni az árat — tekintet nélkül az összes, jobbnál jobban álcázott ittléti érdekekre és jó szándékú tanácsra — amit a kudarcért fizetni kell, ez bizony pokolian nehéz! Ámde ez az egyetlen út — amint, remélem, a saját tapasztalatom is mutatja —, hogy az ember újra, jobban és mélyebben rátaláljon önmagára, a dolgai fölötti megújult szuverenitására, hogy gyökeresen új bepillantást nyerjen a bizonytalan feladatként értelmezett egzisztenciája titokzatos komolyságába, s annak transzcendentális értelmébe. Csakis az ilyen belső megvilágosodás vezethet végül ahhoz, amit valóban a „lélek békéjének” nevezhetünk, ehhez a legmagasabb rendű boldogsághoz, ehhez a határtalan életörömhöz. Ha ez sikerül, akkor a lét minden gyötrelme nem gyötrelme többé, hanem az, amit a keresztények kegyelemnek neveznek.

Csókol Vašek

139. levél

Kedves Olga!

1982. július 31.

2. Felmerül, természetesen, a további kérdés: tulajdonképpen miért gyötöröttem olyan sokáig azon, hogy miként tehettem ilyet, amikor a dolgon amúgy sem tudtam volna változtatni? Miért sanyargattam magam a végsőig e kérdéssel, s miért akartam mindenáron valamilyen „magyarázatot” találni? És főleg: miért nem nyugtatott meg, miért nem változtatott kétségbeesésem egyetlen „magyarázat” sem? Hiszen a környezetem — a barátaim meg a közvélemény — számot vetett a kudarcammal, kibékült vele, így vagy úgy megértette, sőt, megbocsátotta vagy réges-rég elfelejtette! Miért nem tudtam, s tulajdonképpen máig sem tudom elfelejteni én is, amikor már senkinek sem jut eszébe a szememre vetni, senkit sem érdekel? A válasz, azt hiszem, egyszerű: gyötrelmeim forrása ugyanaz volt, s ugyanaz ma is, ami annak idején éjjel a villamoson azt súgta nekem — nem szavakkal, hanem sürgetőbben: valamiféle általános, a szívemre és a lelkemre nehezedő „nyomással”, mely csodálatosképp százsorta érthetőbb volt, mint a legkifejezőbb szó — hogy mégiscsak meg kellene váltanom a jegyet; ugyanaz, ami most — akárcsak ott, a villamoson — csöndes állhatatossággal leleplezi az összes kibúvómat; ami végső soron most — akárcsak akkor — nem hagy nyugodni, amíg nem fizetek: a villamoson a megfelelő koronával, itt a kudarcomért kijáró „számlával”. Tehát ismét ugyanaz, amihez minden irányultságom által végül is kizárólag irányulok, aminek minden felelősségem által végül is kizárólag felelősséggel tartozom: a titokzatos „lét hangja”, mely érthetőbben szól „énemhez” „kívülről”, (olyannyira érthetően, hogy gyakran úgy mondják, „felülről”), mint bármi más, mely azonban ugyanakkor — paradox módon — az énem által minden másnál mélyebben szól bennem: nemcsak azért, mert hallok magamban, hanem mindenekelőtt azért, mert ez egyben a lét integritásából kiszakított, s ezért azzal eredendően összefonódott tulajdon létem hangja, a tulajdon létemé, mint (ilyen vagy olyan módon kifejlesztett vagy elárult) mélyreható diszpozícióé, a gyökereim és orientációim, a feladatom és jelentőségem, az igazi és egyetlen emberi meghatározásom és kiteljesedésem hangja. Ennek a hangnak — vagy a kínzóan szemrehányó hallgatásnak — a hatása persze egészen más az éjszakai villamoson ki nem fize-

tett korona esetében, és más a kudarc nyomán, mellyel tucatnyi becsületes embert árultam el, akik bíztak bennem, s akik semmiféle áldozattól vissza nem riadva követtek engem. Mégis, ami a lényegét illeti, ugyanarról a hangról van szó. Amennyiben az eredeti „mindenért való felelősség” állapotába közvetlenül vetettek bennünket, mert az, „én-előttünkkel” úgyszólván egy lábbal még a lét eredeti teljességében leledzünk, és mert szellemünk még nem bontakozott ki eléggé, hogy tudassa velünk elkülönültségünket, megjelenítse nekünk az ittlét szükségességét, és természetesen előírja a benne rejlő kísértést is, ha tehát ezen a szinten még nem vagyunk képesek megfelelően válaszolni a „lét hangjára”, akkor csakis később, az élettapasztalatok kohójában — és az élettapasztalatok által önmagunkká érlelődve — kerülünk vele valóban „éber” konfrontációba, ebbe a véget nem érő „dialógusba” a lét és az ittlét válaszútján, s csak akkor nyerjük el az igazi szabadságot ahhoz, hogy újra és újra eldöntsük, mi az, amit követünk, és mi az, amitől elfordulunk. Más szóval: igazi felelősségünket — önmagunkért és másokért — csak az éber — „egzisztenciális gyakorlat” során fedezzük fel, értjük meg, fogadjuk el és gyakoroljuk; tapasztalataink által, próbatételeink által, melyeket az élet mér ránk, az élénk tornyosuló feladatok által — s természetesen a kudarcaink által is. Csakis így mutatkozik meg előttünk a felelősségünk — és csakis e történések során, vagy magukon a történéseken árulhatjuk el, vagy mondhatunk le róla. De hogy visszatérjek az esetemre: kudarcomnak köszönhetem, hogy életemben először ott álltam — ha szabad élnem ezzel a hasonlattal — magának az Úristennek a dolgozószobájában: soha azelőtt nem néztem ilyen közelről az arcába, soha nem hallottam ilyen közelről szemrehányó hangját, soha nem álltam előtte ilyen mélységes zavarban, ilyen megszegyenülten és zaklatottan, soha nem pirultam ennyire, és soha nem éreztem ilyen erővel védőbeszédeim silányságát. És ami ezen a szembesítésen a legérdekesebb: ha a kérvényem az államügyész papírkosarában végzi, s én hősként szabadulok a börtönből, talán sohasem éltem volna át! Vagyis: ez a — eleinte előlegezett, majd később közvetlenül megtapasztalt — szegyen a szeretteim, barátaim, ismerőseim és a nyilvánosság előtt való szegyen volt, tehát olyan emberek előtt, akik valóságosak, akik tévedhetnek, hibát követhetnek el, és akik esetem valódi külső és belső körülményeiről lényegében semmit sem tudtak (még ha később jogosan vagy jogtalanul elítéltek, esetleg jogosan vagy jogtalanul megvédtek is), következésképp az irányultságomnak ama „relatív”, esetleges, illékony és nem túl irányadó „konkrét horizontja” előtt való szegyen, mely legnagyobb megdöbbenésemre eddigi életemben a legélesebben szembesített irányultságom „abszolút horizontjával”, azaz a világ létével és a saját létemmel, azzal a „személyes arccal”, amellyel a lét az ilyen pillanatokban felém fordul! Korántsem igaz tehát, hogy egymástól elkülönített és egymástól távol eső két világ van, a tévedő emberek földközeli világa, mely nem túl fontos, és Isten mennyei világa, mely kizárólagos fontossággal bír. Éppen ellenkezőleg: a lét egyedülálló, mindenütt és minden mögött jelen van, a lét mindennek a léte, és nem visz hozzá más út, mint az, ami ezen a világon és ezen az „énemen” át visz; a „lét hangja” nem „máshonnan” jön, (azaz valamiféle transzcendentális mennyországból), hanem csakis a kizárólag „innen”; a „lét hangja” az a „nyelv birodalmában kimondatlan”, amiről Heidegger ír a „Mezei út”-ban, a „lét hangja” csupán az, ami ebben a nyelvben megvan, ami értelmet, összefüggést, súlyt, irányt, jelentést ad neki; a „lét hangja” az, ami által a nyelv a legmélyebben szól hozzánk, és a legmélyebben érint bennünket, ami megnyit minket önmagunk előtt, valódi létünk előtt, a „lében való lét” előtt.

3. Az átélt megrázkódtatás felelősségem megkérdőjelezésével megkérdőjelezte, természetesen az identitásomat is: mindaz, amit jómagam és a többiek tartottak rólam, hirtelen kérdésessé vált; kénytelen voltam feltételezni, hogy környezetem joggal kérdezi — s velük együtt nekem is fel kellett tennem a kérdést — valójában ki vagyok? Egyáltalán, az vagyok még, akit egész eddigi életemmel meghatároztam, vagy már valaki más, valaki, aki határesetben csődöt mond, s ezért — ellentétben azzal a korábbival — nem lehet maradéktalanul megbízni benne? Nem tudom, az eset után meddig és mennyire

volt bizalmatlan irántam a környezetem (gondosan kerültem bármiféle ezirányú puhatolozást), de feltételezem, — a rám jellemző szélsőségesességgel —, hogy az emberek minden bizalmát elvesztettem, hogy már senki sem hisz nekem maradéktalanul, hogy tapintatosan kihúztak az „élők” névsorából. Eddigi identitásom tehát szükségszerűen megrendült (érzéseimben alighanem jobban, mint a valóságban), és megrendültek eddigi gyökereim, pozícióm, az, aminek a környezetem tartott. Csakhogy ez a tapasztalat is hallatlanul hasznos volt számomra: nemcsak azt tette lehetővé, hogy megértsem (erre elméletileg mindenki képes), hanem hogy kifejezetten fizikailag megtapasztaljam aényt, hogy az ember sohasem birtokolja identitását, mint valami adottat, befejezettet és megfellebbezhetlent, mint valami létezőt a létezők között, mint egy tárgyat, amivel azután már gazdálkodhat, mint bármelyik más tárggyal, használhatja, támaszkodhatik rá, hasznót húzhat belőle, s legfeljebb időnként felújítja rajta a lakkot. Valóban keservesen rá kellett jönnöm, hogy pontosan az ellenkezője az igaz: az ember bármikor — néhány perc leforgása alatt — megtagadhatja és feje tetejére állíthatja egész múltját; elég, ha egy pillanatra elveszíti éberségét, egy pillanatig kényelmesen megpihen, egy pillanatig gondtalanul megbízik abban, hogy az vagyok, aki vagyok, és az is maradok örökre. Rájöttem, hogy az én identitásom az, amit ma és naponta keresek, csinálók, választok és meghatározok: hogy az identitásom nem olyan út, amit egyszer kiválasztottam, s utána már csak haladok rajta, hanem olyan út, amit minden lépésemmel folyvást kijelölök, miközben minden félrelépés vagy kitérő — okozza bár csak a figyelmetlen tájékozódás — az út letörölhetően részévé válik, és helyreigazítása temérdek igényes erőfeszítést követel. Az „én” önmagunkká való érlelődése tehát nem holmi alkalmi halmozása az ismereteknek és tetteknek, melyek ruhával és fegyverrel borítják be az eredeti vázat és meztelenséget, hanem szakadatlan és véget nem érő szembesülés a saját eredetünkkel, a saját sorsfordulóinkkal, a saját orientációinkkal. E szembesülés minden pillanatban megköveteli, hogy teljes komolysággal mindig visszatérjünk „a dolog lényegére”, mindig újra feltegyük magunknak az őseredeti kérdéseket, és a kezdettől kiindulva újra és újra megvizsgáljuk irányunkat. És bármilyen tisztelőreméltó múlt áll is az emberi egzisztencia mögött, sohasem pihenhet meg rajta, mint holmi párnán; gondolnia kell mindig arra, hogy semmire sem fizetett elő, hogy itt áll lényegében ugyanolyan „meztelenül”, ugyanolyan szüziesen — szemtől szemben mindig ugyanazzal az eredeti választással, s ugyanúgy kiteve a „lét hangjának” meg az ittlét csábító kísértéseinek. Az emberi identitás nem holmi befészkelte „tartózkodási hely”, hanem állandó kapcsolat a kérdéssel, hogyan létezzünk és hogyan tartózkodjunk itt. Ki tudja, hogy esetemben nem a sors mentő irányításáról volt-e szó: hátha ez a megtisztító megrázkódtatás rántott le — talán az utolsó pillanatban — az alig észrevehető útról, mely, ahogy Levinas mondja, az „érdemek erkölcsösségének” eltárgyasodott, elidegenített, fetiszizált és végeredményben teljesen hamis kikötőjébe vitt, a „sajtonak való erkölcsösségbe”, mely rendkívül félrevezető, s ezért rendkívül veszélyes, ugyanis hatására hajlamosak vagyunk az ittlétet a saját intézményesített kényelmetlenségünkkel kötött kényelmes üzletként értelmezni.

Csókol Vašek

Körtvélyessy Klára fordítása